

Никола Живановић

ФОРМУЛА ЗА БЕСКОНАЧНОСТ

Марија Шимоковић, *Киновар*,
Народна књига / Алфа, Београд, 2007.

Песништво и алхемија често су се укрштале у својој историји. Довољно је сетити се да су први песници били врачеве, да су неписмени дуго, код нас и у XIX веку, познавање књига сматрали чаробњачком вештином. Романтичари су се бавили темом алхемије, а Рембо је говорио о алхемији речи. Збирка песама *Киновар*, Марије Шимоковић, обнавља ову древну везу и по први пут у српској књижевности узима алхемију за главну тему, али и композициони водич у грађењу збирке. Ова књига је такође и дијалог са сликама Михаијла Ђоковића Тикала – у којима се стварно и фантастично укршта на бројгеловско-бошовски начин. Киновар је грчка реч за цинобер, живин сулфид, напитање бесмртности. Укратко, тема књиге је потрага за бесмртношћу, каменом мудрости. Сачињава је 99 песама означених бројевима, од којих је једна изгубљена, пролошка, песма напомена и епилошка песма. Песме су неједнаке дужине, на почетку и на крају збирке налазе се дужи састави док је средишњи део испуњен кратким, песничким фрагментима, цртицама.

Збирка је писана као дневник са боравка на Палићу. Неке ненасловљене песме испод редног броја, у загради имају временску одред-

ницу – *дан после, друџи покушај сусрећиа*. Дневничку атмосферу употпуњује и то што постоји одређени репертоар ликова (стварних и нестварних) који се појављују од песме до песме. Лирско Ја се често налази у сличним ситуацијама, шетајући великим породични здањем или вртом са погледом на воду. Иза овог једнодимензионалног оквира приче налази се дубљи, динамичнији слој спознавања себе. То се постиже алхемичарским методама.

Прва песма представља каталог онога што песникиња „улаже”. У њему се могу наћи ствари најразличитијих особина и степена постојања неке сасвим реалне друге, које припадају имагинарном свету („пертла патике купљена тог јутра на славији”) или свету сећања („коса златокосе, поклопац чаробне кутије из гримове бајке коју ми је читала бака”). Реално, сећање и имагинарно нерасплетиво су повезани у овој књизи. Већ у наведеним примерима постоји више слојева, рецимо, пертла патике је реална, међутим за њу је већ везано то што више није, што потиче из сећања, да је купљена оног дана. Све што је наведено у каталогу песникиња ставља у буре и поверева на чување Лугару док не настане метаморфоза. Лугар је зналац тих ствари пошто је он упућен у тајну настанка вина „које је и само алхемија”. Вино је црвено, а црвено је и боја киноара. Друга песма описује посуду у којој ће се алхемијски процес одвити. То је лирско Ја које иступа са свих својим идентитетом, стеченим годинама („дим прве цигарете на првом спрату факултета, три пахуље данашњег снега”). И сама личност је амалгам прошлости, садашњости и никад догођеног. У њој се мора одиграти алхемијска метаморфоза.

Лугар је на почетку дат у једној реалистичкој слици – гура бициклу уз пешчану дину. Неколико стихова касније, он почиње своју алхемијску радњу. *Киновар* је књига која у структури донекле подсећа на једно класично књижевно дело – Хофманов *Злајни ћуј*. Лугар је сличан архивару Линдхорсту. Он се удваја на обичног човека, виноградаря и зналца навећих тајни. Ту је такође и његов двојник Вентислав. Сама лирска јунакиња има своје двојнике, то су пре свега њени преци Тереза Комароми Шимоковић и сликар Густав Шимоковић. То је такође и Тикало, као њен саговорник.

У књизи настаје амалгам више, наизглед, неспојивих, елеманата. Замућена је граница реалног свете и света слике. Слика има слојеве кроз које се треба пробијати да би се дошло до саме супштине. Порекло овога се лако може наћи у платонистичком успињању душе по лествицама. Двојник слике је лавиринт, и у једном и у другом се може изгубити. Творац лавиринта је Дедал, још један Лугарев двојник. Лик Тезеја припада самом читаоцу, док лирско Ја на себе преузима улогу Аријадне. На ову подлогу сачињену од реалног, фантастичног и митског, песникиња додаје нове слојеве. То је, пре свега, слој физике. Фи-

зика овде подразумева и античке пресократовске „физичаре”. Стално се доводе у питање Зенонове апорије и покушава да се опише могућност њиховог дејства у свету без простора и времена. Ајнштајновска физика на исти начин се уводи у дело. Проблематизовање простора и времена у реалном свету тај свет чине сличнијим оном који постоји у фантастици или миту. Тезеј на једном месту каже: *ја могу само да поновим сцене из свој мити... људи воле митове јер су/ мера извесности и доказ да је догађај/ бесмислен ако се не оствари у Речи*. Увођење појма Речи овде поставља додатну проблематику. Реч је Реч Божија, сам Христ. Појава Христа је јединствена у светској митологији и иступа из цикличног, митолошког виђења времена. Христ симболише искупљење. Оно је потребно свету који се бесмислено пута понавља. Христ је остварење светске историје, а лирско ја покушава да своју личну и породичну историју оствари у себи, такорећи доврши. Са друге стране реч је и средство песничког говора. Догађаји који се остваре у песму су осмишљавање света, давање дефинитивног облика. Песма је такође искупљење догађаја. Песма је резултат алхемије, она је прочишћени елемент свег искуства, златна, односно божанска суштина. Низ кратких песмама то показују. Оне су писане као басме и уз једноставне граматичке риме изазивају догађаје и суштине.

Реално окружење у коме се дешава алхемичарски експеримент је Палић. Вода представља елемент који се креће, неухватљива је, поприма облик посуде. Вода, такође, рефлектује светлост, још један флуидан елемент који у себи носи мистична својства. Природа је место где се одиграва метаморфоза. Метаморфоза, дакле, није вештачки процес, она је утапање у природу и њена својства. Овде се, међутим не рачуна на видљиву природу, већ на ону скривену иза. Чистију, духовнију природу, ослобођену свега материјалног, па чак и математичких закона (*улазим у сферу чистијих појмова/ где нема појма већ је све појам/ један је три/ нула један и бесконачно/ два није веће него половина од један/ тек у три поново се збира целина*). Насупрот математичким законима реалног света, овде бројеви имају функцију формуле. Њихова природа је магична и симболичка. Значење им се може протумачити и са хришћанског становишта. Једно је три – тројединство Бога. Ништа, један и бесконачно су једине апсолутне величине. Оне су такође јединство, три аспекта апсолутног, три аспекта Бога. Два је мање од један јер је дуализам непотпун. Са три се поново успоставља јединство, као јединство Бога, али и као хегеловско јединство синтезе које садржи превазиђену тезу и антитезу. У том кључу се напредовање кроз ступњеве слике/ лавиринта не мора схватити само на платонисточки, већ и на хегеловски начин. Већ сам напоменуо то да простор и време губе на значају. Успостављају се опозиције конкретног простора (Палића) и бескраја (лабиринт), дневничког записа и безвре-

мености. Символика лавиринта има посебан значај пошто је реч о простору који има тачно одређене границе, али се унутар његових зидова стварају слојеви који дочаравају илузију бескраја. То исто важи и за Тикалове слике и поезију Марије Шимоковић. Њене кратке песме, налик на бајалице, одломци су једног ширег песничког ткања, оне треба само да отворе пут, да уведу у лавиринт. До бесмртности се не долази ширењем граница сопственог света нити прекорачивањем година које су човеку дате. Бескрај се мора тражити у унутрашњости самог живота, у безбројним слојевима који се један преко другога преливају и који чине аутентичну људску судбину.

Сама збирка је структурирана као лавиринт. Не може се одредити тачан број песама. Неке песме се не рачунају, једна недостаје. Не постоји јасна граница између песама, не могу се одредити циклуси, формалне и мотивске целине. Све је у књизи испремештано, текст се не чита линеарно већ се читалац с времена на време враћа на место на ком је био и онда води у неком другом смеру. Разбијене су и саме границе збирке. Купе Авала експрес: *на линији београд/ будимљешкиа беч не пресџаје да саобраћа/ још из претходне књиџе*. Писмо је сведено на елементарне елементе – мала слова. Знакова интерпункције и великих слова (изузев у речима *Реч* и *Бог*) нема. Све ово, уз недостатак наслова појединачних песама, указује на то да је у притању непрекинути ток речи, бескрајна магијска формула, коју не прекида ни крај реченице, песме, па ни књиге.